

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016 - 2019

Valtioneuvoston periaatepäätös

9.6.2016

1. Johdanto

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelman mukaan työtä asunnottomuuden vähentämiseksi jatketaan AUNE -työryhmän esitykset huomioiden.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman aikana (PAAVO 2008 - 2015) asunto ensin -periaate on jalkautettu asunnottomuustyöhön ja asuntolat korvattu tuettuun vuokra-asumiseen perustuvilla asumisyksiköillä. Pitkäaikaisasunnottomuus laski ohjelmakauden aikana 1 345 henkilöllä (35 %). Asunnottomuus aleni vuonna 2015 ensimmäisen kerran alle 7 000 henkilön. Asunnottomien eurooppalaisen etujärjestön, Feantsan mukaan Suomi on ainoa EU -maa, jossa talouden taantumasta ja sosiaalisista paineista huolimatta asunnottomuus on edelleen laskusuunnassa. Vaikka rohkea tavoite pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi jäi saavuttamatta, ohjelman kansainvälisen tutkija-arvioinnin mukaan työ asunnottomuuden kitkemiseksi tuotti kiistatta tuloksia ja Suomi on parhaita esimerkkejä asunto ensin -periaatteen onnistuneesta soveltamisesta.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisy ja vähentäminen vaativat haastavassa taloudellisessa tilanteessa erityisiä koordinoivia toimenpiteitä. Tämä tarkoittaa paitsi ohjelmatyön kautta vahvistuvia integroituja palveluverkostoja ja asunnottomuuteen johtavien ongelmien varhaista tunnistamista myös riittävää kohtuuhintaista asuntotuotantoa kaikilla suurimmilla kaupunkiseuduilla. Myös tutkijat painottivat, että jatkossa asunnottomuuden vähentämisessä tulee panostaa erityisesti kohtuuhintaiseen vuokra-asuntotuotantoon pääkaupunkiseudulla, asumisen onnistumista turvaavien palvelujen kehittämiseen sekä ennaltaehkäisyyn.

Miksi tarvitaan asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma?

Suomessa oli 6 785 yksin elävää asunnotonta ja 424 asunnotonta perhettä vuonna 2015. Yksin asuvista asunnottomista 27 % oli maahanmuuttajia. Noin 400 asunnottomien palvelujen asukasta ajautui uudelleen asunnottomaksi vuosina 2012 – 2015. Lisäksi yhä uusia ihmisiä ajautuu asunnottomuuteen mm. taloudellisten ongelmien takia. Valtakunnanvoudinviraston tilastojen mukaan häätöjen määrä kasvoi vuonna 2015 neljä prosenttia.

Sektoroitunut asunto-, sosiaali-, terveys- ja työvoimapalveluiden järjestäminen ei tue riittävästi asunnottomuuden varhaista tunnistamista ja ennaltaehkäisyä, vaan pahimmillaan jopa aiheuttaa asunnottomuuden uusiutumista ja hidastaa siirtymistä itsenäiseen asumiseen ja työelämään. Taustalla on puute kohtuuhintaisista asunnoista ja matalan kynnyksen integroiduista palveluista. Asioiden ratkaisemiseen tarvitaan monialaista ja resursoitua yhteistyöohjelmaa. Mikään taho ei yksin ratkaise asunnottomuutta. Lisäksi on tärkeää, että oleskeluluvan saavien asumis- ja kotouttamispalvelut kyetään järjestämään tehokkaasti ja koordinoitusti, jotta voidaan estää asunnottomuuden kääntyminen kasvuun, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Asunnottomuustyöllä tuetaan sukupuolten tasa-arvoa, sekä naisten että miesten erityistarpeiden huomioimista. Koti ja sen ympäristö hahmottuu usein eri tavoin naisten ja

miesten kokemuksissa. Naisasukkaat kaipaavat ja arvostavat erityisesti kahdenkeskisiä keskusteluja, tukea arkielämän ja kodin taitojen opiskeluun sekä ongelmien alle jäävän osaamisen ja lahjakkuuden hyödyntämistä. Miehet puolestaan korostavat matalalla kynnyksellä tarjottavien aktiviteettien ja työtoiminnan merkitystä osana asumispalveluja.

PAAVO-ohjelmassa on toteutettu mittavat uudis- ja korjausrakentamisen investoinnit ja henkilöstölisäykset suurimmassa tuen tarpeessa olevien asunnottomien asumisen onnistumiseksi. Investointeja hyödynnetään uudella ohjelmakaudella kohdentamalla asumisyksiköiden resursseja entistä enemmän kotiin vietävän kuntouttavan tuen kehittämiseen sekä tukihenkilöstön osaamisen syventämiseen.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmaa on virkamiestyönä valmisteltu kevästä 2015 lähtien ja ehdotus hallituksen asunnottomuuspolitiikaksi valmistui 3.6.2015 (AUNE-ryhmä). Toimenpide-ehdotuksia ja rahoituksen varmistamista on viimeistelty syksyn 2015 ja alkuvuoden 2016 aikana. Työ on tapahtunut kolmessa laaja-alaisessa työryhmässä, joissa on ollut mukana asiantuntijoita julkiselta, yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta. Asuntotarjontatyöryhmän kohteena oli kiireellisimmässä asunnon tarpeessa olevat. Toinen ryhmä käsitteli olemassa olevia asumisen tukipalveluja ja kolmas ryhmä uusia ratkaisuja asunnottomuuteen. Lopulliseen ehdotukseen on sisällytetty myös nuorten asunnottomuuden vähentämistä valmistelleen työryhmän esitykset. Laaja kuulemistilaisuus järjestettiin 11.5.2016 Säätytalolla. Ympäristöhallinnon ohjelmaan osoittamat resurssit ovat liitteessä nro 1 ja kooste ohjelmaa toteuttavista hankkeista on liitteessä nro 2.

2. Päämäärä ja tavoitteet

Toimenpideohjelman päämääränä on liittää asunnottomuustyö entistä laajemmin osaksi syrjäytymisen torjuntatyön kokonaisuutta asunto ensin -periaatteen pohjalta. Käytännössä tämä tarkoittaa asumisen turvan varmistamista aina kun asiakas kohdataan palvelujärjestelmässä. Ohjelman kohderyhmänä on äskettäin asunnottomaksi ajautuneet, pitempään asunnottomana olleet sekä asunnottomuuden uhkaamat ihmiset kuten ylivelkaantuneet ja hädän uhkaamat nuoret tai perheet, osa lapsuudenkodista itsenäistyvistä nuorista, laitoksista itsenäiseen asumiseen siirtyvät mielenterveys- ja päihdekuntoutujat, lastensuojelun jälkihuollon asiakkaat sekä osa 21 -vuotta täyttävistä jälkihuollon päättävistä nuorista, kotoutumisessa epäonnistuneet oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat sekä vankilasta asunnottomina vapautuvat tai koevapauteen siirtyvät vangit.

Tavoitteemme on jatkaa asunnottomuuden vähentämistä. Tavoite saavutetaan:

- Vahvistamalla asunnottomuuden ennaltaehkäisyä, sekä
- Torjumalla asunnottomuuden uusiutumista

Kokonaisuus pitää sisällään 2 500 uuden asunnon tai asuntopaikan osoittamisen asunnottomille tai asunnottomuuden riskiryhmille. Ehdotettavilla toimenpiteillä tavoitellaan asunnottomuuden hoitamiseen liittyvän palvelujärjestelmämme uudistamista asiakaslähtöisemmäksi, ennaltaehkäisevämmäksi ja kustannustehokkaammaksi.

3. Kustannukset

Toimenpideohjelman kustannusarvio on 78 M€. Investointien (rakentaminen, hankinta ja vuokraus) osuus on noin 54 M€ sekä palvelujen kehittämisen ja koordinaatiotyön osuus yhteensä noin 24 M€. Rahoitus kootaan useasta erillisestä lähteestä hyödyntämällä hankerahoituksia, investointi- ja kehittämisavustuksia, ministeriöiden budjettirahoitusta sekä muita rahoitusvälineitä. RAY:n osuudeksi ohjelmakaudella on arvioitu noin 23,6 M€ ja kaupunkien osuudeksi noin 6 M€. Ohjelman rahoitus on turvattu.

4. Tavoiteltavat vaikutukset

Asunnottomuuden vähentäminen

Asunnottomuuden ennalta ehkäisemiseen panostetaan entistä enemmän kaikilla sektoreilla ja sektoreiden välisellä yhteistyöllä, jotta uutta asunnottomuutta ei synny ja asunnottomien määrää saadaan vähennettyä vaikeasta taloudellisesta tilanteesta ja oleskeluluvan saaneiden pakolaisten suuresta määrästä huolimatta.

Palvelujärjestelmän uudistaminen asiakaslähtöisemmäksi ja ennaltaehkäisevämmäksi

Sosiaalihuollon uudistus tuottaa uudistuksia ajattelutavoissa, yhteistyön tekemisen tavoissa, palvelurakenteessa sekä resurssien kohdentamisessa. Paikallistasolla rakennetaan sektorirajat ylittäviä ennaltaehkäiseviä kokonaisuuksia, joissa yhteistyöllä räätälöidään asiakkaan kannalta kannustavia ratkaisuja. Kansallisella tasolla käynnistetään muutosprosessi, jossa ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä testataan eri näkökulmista. Parhaat ratkaisut levitetään myös muihin kaupunkeihin.

Kustannussäästöjen saavuttaminen

Kohdentamalla asunnottomuuden hoidosta saavutettavat säästöt ennaltaehkäiseviin investointeihin, vähennetään korjaavaan työn tarvetta, mikä näkyy pitemmällä aikavälillä myös kustannussäästöinä. Tutkimusten mukaan yhden pitkäaikaisasunnottoman asuttaminen säästää yhteiskunnan varoja noin 15 000 € vuodessa. Helsingin kaupungin asumisneuvontatyö säästi vuonna 2015 noin 1,5 M€ kaupungin vuokra-asuntoyhtiöiden kustannuksia ja turvaamalla satojen asukkaiden asumisen jatkumisen muun muassa estämällä vuokravelkojen pääsyn oikeuteen.

5. Toimenpide-ehdotukset

Toimenpide-ehdotukset on koottu neljäksi kokonaisuudeksi; A. Asunnottomuuden ennaltaehkäisy, B. Asunnottomuuden uusiutumisen torjunta, C. Sopimukset sekä D. Koordinaatio ja yhteiskehittäminen.

A. KOHDENNETUT TOIMENPITEET ASUNNOTTOMUUDEN ENNALTAEHKÄISEMISEKSI

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä onnistuminen vaatii koordinoituja toimenpiteitä ennaltaehkäisyn näkökulmasta toiminnan kaikilla tasoilla aina matalan kynnyksen integroitujen tukipalvelujen tarjoamisesta edullisten vuokra-asuntojen saatavuuden parantamiseen. Tässä

kappaleessa kuvataan asunnottomuuden ennaltaehkäisemisen kannalta keskeisiksi valitut toimenpiteet 1 – 8.

- 1. Lisätään kohtuuhintaista asuntotuotantoa ja monipuolistetaan asuntotarjontaa asunnottomille.** Vuoteen 2019 mennessä osoitetaan vähintään 2 500 uutta asuntoa tai asuntopaikkaa asunnottomille tai asunnottomuuden riskiryhmille. Pääkaupunkiseudun osuus kokonaisuudesta on noin 1 700, Helsingin noin 750 sekä Espoon ja Vantaan yhteensä noin 850 ja kehyskuntien noin 100. Tampereelle, Lahteen, Kuopioon, Ouluun ja Jyväskylään tavoitteena on toteuttaa yhteensä vähintään 800 asuntoa tai asuntopaikkaa vuoteen 2019 mennessä. Tarjonnassa hyödynnetään uusia ARA -vuokra-asuntoja, sekä markkinoilta välivuokrattavia ja hankittavia asuntoja.

Tehostetaan olemassa olevan valtion tukeman vuokra-asuntokannan hyödyntämistä asunnottomien tai asunnottomuuden uhan alla elävien riskiryhmien asumisen turvaamisessa. Ensisijaisesti tavoitellaan integroivia asumisratkaisuja. Kaupunkikohtaiset määrälliset asuntotavoitteet sekä uustuotannon että olemassa olevan vuokra-asuntokannan suhteen määritellään yksityiskohtaisesti valtion ja kaupunkien välisissä sopimuksissa. Sopimukseen sisällytetään myös yhdessä Nuorisotasuntoliiton ja Nuorisosäätiön kanssa nuorisotasuntojen rakentamistavoitteet.
Vastuutahot: YM, ARA, kunnat, RAY, Y-Säätiö, nuorisotasuntotoimijat, asunto- ja rakennusala

Käynnistetään nuorille, opiskelijoille ja oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille uudentyypisiä rakennus- ja kokeiluhankkeita asumismuotojen kehittämiseksi.
Vastuutahot: YM, ARA, kunnat, RAY, nuorisot- ja opiskelija-asuntotoimijat, asunto- ja rakennusala

- 2. Kaupunkeihin asunnottomuutta ennaltaehkäisevät strategiat/suunnitelmat.** Sopimuskaupungit ottavat vuoden 2017 loppuun mennessä käyttöönsä asunnottomuutta ennaltaehkäisevät strategiat/suunnitelmat. Strategioihin/suunnitelmiin sisältyvät kohtuuhintaisen vuokra-asuntokannan käyttö asunnottomien asuttamisessa, asunnottomille kohdennettujen asumisratkaisujen ja tuen tarve, asumisneuvonta ja muut ennaltaehkäisevät tukipalvelut, kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen sekä paikkakunta-kohtaiset erityistoimenpiteet asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja uusiutumisen estämiseksi. Strategioihin/suunnitelmiin sisältyvät myös ratkaisut erityisryhmien, kuten rikosseuraamusasiakkaiden ja oleskeluluvan saaneiden asumisen turvaamiseksi sekä yksilöity aikataulu käynnistettävistä hankkeista ja muista toimenpiteistä. Espoon, Vantaan, Tampereen, Lahden, Jyväskylän ja Kuopion strategiat/suunnitelmat toteutetaan ESR-rahoituksella yhteistyössä ARA:n kanssa. Niiden vaikuttavuudesta ja ennaltaehkäisevien investointien kustannustehokkuudesta tehdään monipuolinen arviointi.
Vastuutahot: ARA, kunnat, YM, STM, THL, RISE, vuokratyöyhtiöt, järjestöt

- 3. Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden ja kiintiöpakolaisten kotoutumista edistetään ja asunnottomuutta torjutaan.** Oleskeluluvan saaneiden ja kiintiöpakolaisten asumis- ja asumisen valmiudet selvitetään, sekä heille jaetaan

asumistietoutta heti vastaanottovaiheessa. Tarvittaessa siirtyminen vastaanottokeskuksista kuntiin ja itsenäiseen asumiseen turvataan tukipalveluin ja itsenäisen asumisen onnistumista mahdollisesti uhkaaviin tekijöihin puututaan aktiivisesti esim. asumisneuvonnan keinoin. Oleskeluluvan saaneiden asumisen ja kotoutumisen turvaamiseksi toteutettavat toimenpiteet määritellään tarkemmin kaupunkien ennaltaehkäisevissä asunnottomuusstrategioissa/suunnitelmissa.

Vastuutahot: YM, TEM, vastaanottokeskustoiminnan toteuttajat, kunnat, ARA järjestöt

- 4. Ehkäistään talousvaikeuksissa olevien kotitalouksien asunnon menettämisen uhkaa ja helpotetaan luottotietonsa menettäneiden asunnon saantia.** Luodaan yhdessä ohjaamoiden työntekijöiden, asiakkaiden ja asiantuntijoiden kanssa ketterä ja liikkuva malli, jossa nuorten talous- ja velkaneuvontapalvelut ovat saatavilla ohjaamoista esimerkiksi 2 päivänä viikossa. Lisäksi selvitetään mahdollisuudet saada asumiseen ja talouteen liittyvää opetusta/oppimateriaalia osaksi kansallista opetussuunnitelmaa ja kunta- ja koulukohtaisia opetussuunnitelmia.

Vastuutahot: OKM, kunnat, Ohjaamot, järjestöt

Tuetaan asumisvaikeuksissa olevien kotitalouksien taloudenhallintaa helppokäyttöisillä taloudenhallintavälineillä ja neuvontaa lisäämällä. Takuu - Säätion Pienlaina -projektissa kehitetään uudenlaista pienlainoituksen mallia, joka ehkäisee pienituloisten kotitalouksien ylivelkaantumista ja täydentää nykyistä kuntien sosiaalista luototusta. Selvitetään yhteistyössä kaupunkien ja eri järjestöjen kanssa sosiaalisen pienlainan tarve ja käyttömahdollisuudet asumisen turvaamisessa (esim. vuokravakuus ja -rästit).

Vastuutahot: Takuu-Säätiö, kunnat, RAY, järjestöt

Vuokrataloyhtiöitä tuetaan huomioimaan entistä paremmin yleishyödyllisille vuokranantajille laaditun ARA -asukasvalintaohjeen päivitys, jonka mukaan vuokravelat eivät saa olla asunnon saannin este, kun maksuhäiriöt ovat vähäisiä ja hakijalla on uskottava velkojen hoitosuunnitelma.

Vastuutahot: ARA, YM, kunnat, vuokrataloyhtiöt

Ympäristöministeriön käynnistämässä ns. Riskivakuutus-hankkeessa kehitetään yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön, finanssialan viranomaisten ja vakuutusyhtiöiden kanssa keinot, joilla luottotietonsa menettäneelle henkilölle mahdollistetaan kotivakuutuksen kaltainen vakuutusturva. Samalla parannetaan välivuokraajien riskienhallintaa.

Vastuutahot: YM, ViaDia ry, STM, Finanssialan keskusliitto, vakuutusyhtiöt, vuokrataloyhtiöt

- 5. Asumisneuvontaa vahvistetaan ja vakiinnutetaan.** Ympäristöministeriö ja ARA edistävät asumisneuvonnan laajentamista kaikkiin isoihin kaupunkeihin ja kehyskuntiin. Asumisneuvonnan avustuksen määrärahavaltuus ja avustusprosentti pidetään vähintään nykyisellä tasolla.

Vastuutahot: YM, ARA, kunnat

Selvitetään mahdollisuudet tehostaa ulosottoimen, sosiaaliviranomaisten sekä talous- ja velkaneuvonnan toimijoiden yhteistyötä häätöjen ehkäisemiseksi ja

kaupunkikohtaisen häätöseurannan mahdollistamiseksi. Selvitetään onko mahdollista luoda viranomaisten yhteistyöhön perustuva käytäntö, jolla varmistetaan, että asumisneuvonta saa etukäteen tiedon, jos alle 25 -vuotiasta uhkaa häätö.

Vastuutahot: YM, Valtakunnanvoudinvirasto, OM, STM, kunnat, vuokranantajat

Toimeentulotuen KELA -siirron yhteydessä turvataan kuntien sosiaalitoimen ja asumisneuvonnan mahdollisuudet seurata asiakkaan vuokranmaksua ja estää vuokravelkojen ja muiden asumisen vakavien ongelmien lisääntyminen.

Vastuutahot: STM, KELA, kunnat

Monihelin Katto -hankkeessa käynnistetään maahanmuuttajille räätälöity asumisen neuvonnan ja tiedottamisen valtakunnallinen toiminta yhdessä maahanmuuttajien kanssa. *Vastuutahot: Moniheli ry, RAY, TEM, järjestöt*

- 6. Asumisen ohjaus matalan kynnyksen palvelupisteisiin, kuten Ohjaamoihin.** Nuorten, maahanmuuttajien ja mielenterveys- ja päihdeongelmaisten matalankynnyksen palveluissa huomioidaan asumisen näkökulma ja ohjataan tarvittaessa asiakas asumisen tukipalveluihin. Ohjaamoissa ja vastaavissa nuorten matalankynnyksen palvelupisteissä selvitetään myös nuoren asumistilanne ja erityistarpeet, nimetään tarvittaessa omatyöntekijä sekä rakennetaan yhteistyökäytännöt asumisen onnistumisen turvaamiseksi. Helsingin, Espoon, Vantaan ja Tampereen Ohjaamojen asumiskoordinaattoreiden työtä hyödynnetään toimintamallin kehittämisessä.

Vastuutahot: Ohjaamot, matalankynnyksen palvelujen tuottajat, Kohtaamo -hanke, kunnat, järjestöt

Nuorisoasuntoliiton valtakunnallisessa Onnistu asumisessa -hankkeessa lisätään nuorisoasuntotoimijoiden, Ohjaamoiden ja muiden matalan kynnyksen palvelupisteiden välistä yhteistyötä, sekä vahvistetaan paikallista osaamista ja asiantuntijuutta. Lisäksi hankkeessa levitetään nuorten asumista tukevia hyviä toimintamalleja ja materiaaleja, sekä kehitetään uusia ennaltaehkäiseviä käytäntöjä yhteiskehittämistä hyödyntäen.

Vastuutahot: NAL ry, RAY, kunnat, järjestöt

- 7. Asumissosiaalista työtä vahvistetaan.** Maakuntaudistuksen toteutuksessa, mielenterveys- ja päihdehuoltolakien uudistamistyössä ja sosiaalihuoltolain jalkauttamisessa huomioidaan asumissosiaalisen työn ja asumisneuvonnan näkökulma, sekä vahvistetaan päihde-, mielenterveys- ja asumispalvelujen saumatonta yhteistyötä eri tasoilla.

Vastuutahot: STM, YM

Sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö ja ympäristöministeriö huolehtivat yhdessä siitä, että toimeentulotuen KELA -siirron myötä vapautuvia resursseja ohjataan sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen painottaen asumisen ja arjen taitojen vahvistamisen sekä asunnottomuuden ehkäisemisen näkökulmaa. Asumissosiaalisen työn koulutusosio lisätään sosiaali-, terveys- ja nuorisoalan koulutuksiin.

Vastuutahot: STM, OKM, YM, kunnat

- 8. Riskiryhmien siirtyminen laitoksista/asumispalveluista itsenäiseen asumiseen turvataan.** Kaupungit nimeävät tarpeen mukaan asunnottomuuden riskiryhmään kuuluvalla asiakkaalla omatyöntekijän, joka vastaa siirtymisen onnistumisesta ja palvelukokonaisuuden kokoamisesta. Kaupungit ja raha-automaattiyhdistys tukevat vertaistoiminnan muotoja (esim. ympäristötyö, naapuruussovittelu, asukaskummit, perheverkostot), joilla vahvistetaan riskiryhmien kiinnittymistä luonnollisiin verkostoihin.

Vastuutahot: kunnat, RAY, järjestöt

Vankilasta vapautuvien ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien asunnon saantia, asumista ja rikoksetonta elämää tuetaan tehostamalla rangaistusajan ja vapautumissuunnitelmien käyttöä, sidosryhmäyhteistyötä sekä kehittämällä yhteistyötä sosiaalihuollon kanssa. Luodaan käytäntö rikosseuraamusasiakkaiden asumisen onnistumisen arviointiin sekä osoitetaan rikosseuraamusasiakkaille em. asuntojen määrästä 400 asuntoa pääosin pääkaupunkiseudulle. Edellä mainittujen toimenpiteiden toteuttamiseksi Rikosseuraamuslaitos palkkaa työntekijän koordinoimaan vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden asunnottomuuden ehkäisytyötä yhteistyössä kaupunkien, järjestöjen ja sidosryhmien kanssa.

Vastuutahot: OM, RISE, kunnat, vuokraloyhtiöt, järjestöt

Rikosseuraamuslaitoksen, ViaDian, Kuntoutussäätiön, Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos -työn, Kris Etelä – Suomen sekä Terveiden ja hyvinvointilaitoksen vankiterveydenhuollon yksikön valtakunnallisessa hankkeessa rakennetaan asiakkaan kanssa nykyistä pitkäjänteisempi kuntoutuksen, työllistymisen, koulutuksen ja asumisen onnistumisen polku. Rangaistusaikaa edeltävien tukitoimenpiteiden suunnittelulla ohjataan vankeusaikana toteutuvaa yhteistyötä ja luodaan edellytykset mahdollisimman häiriöttömälle vapautumiselle ja yksilöllisille tukitoimille vapautumisen alkuvaiheissa.

Vastuutahot: RISE, järjestöt, THL, kunnat, TE -keskukset vuokraloyhtiöt

Ympäristöministeriön johdolla kartoitetaan päihde- ja mielenterveystyön käytössä olevan asuntokannan ja sen korjaus- ja rahoitustarpeen sekä laativat suunnitelman hajautetun asuntokannan kehittämiseksi entistä paremmin itsenäistä asumista ja kuntoutumista tukevaksi. Muutostyössä hyödynnetään asunnottomuustyön kokemuksia vuokrasopimukseen perustuvan asumisen ja tukipalvelujen onnistuneesta yhteensovittamisesta.

Vastuutahot: YM, kunnat, kiinteistöjen omistajat

B. ASUNNOTTOMUUDEN UUSIUTUMISEN TORJUNTA

Ohjelman seurantakyselyn mukaan 5 - 10 % asunnottomista putoaa nykyisistäkin asunnottomien palveluista, mikä aiheuttaa merkittäviä kustannuksia yhteiskunnalle. Ryhmän

asumisen turvaamiseen on tarve löytää uudenlaisia räätälöityjä ratkaisuja. Asunnottomuuden kokeneet kokemusasiantuntijat painottavat arjen mielekkään tekemisen/matalan kynnyksen työtoiminnan merkitystä toipumisprosessissa vaihtoehtona päihteidenkäytölle ja toimeentuloon.

Suomessa ja eräissä muissa Euroopan maissa on viime vuosina otettu käyttöön uusia monialaisia ammatillisia menetelmiä, joissa psykiatrian, päihdekuntoutuksen, sosiaalityön, asumisen, työllistymisen ja vertaistuen osaaminen yhdistetään haastavimman asunnottomuusryhmän asumisen turvaamiseksi ja kuntoutumisen edistämiseksi. Tällaisia menetelmiä ovat muun muassa kotona asumista ja yhteisöön integroitumista tukeva ACT -tiimi ja sen sovellukset. Tässä kappaleessa kuvataan asunnottomuuden uusiutumisen estämiseksi valitut toimenpiteet 9 – 14.

9. Vahvistetaan kokemusasiantuntijoiden ja asukkaiden roolia asunnottomuustyössä.

Omat Avaimet 2 -hankkeessa tuetaan sopimuskaupunkeja hyödyntämään kokemusasiantuntijoiden erityisosaamista muun muassa palvelujärjestelmän kehittämisessä sekä parannetaan kokemusasiantuntijoiden roolia kouluttajina ja mentoreina. Kokemusasiantuntijoiden työnohjausta ja koulutusta kehitetään ja heille räätälöidään roolit monialaisiin tukitiimeihin muun muassa kotiin vietävässä tukityössä (ks. toimenpide nro 12). Hanke tekee tiivistä yhteistyötä kaupungeissa, joissa laaditaan ennaltaehkäiseviä asunnottomuusstrategioita/suunnitelmia (katso toimenpide nro 2).
Vastuutahot: VVA ry, kokemusasiantuntijat, RAY, kunnat, järjestöt

10. Varmistetaan päihteet sallivien ja päihteettömien asumispalvelujen kattava saatavuus. Asunto ensin -periaatteen mukaisesti sopimuskaupungit varmistavat päihteiden käytön sallivien asumispalvelujen saatavuuden koko maassa, myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Kaupungit huolehtivat myös päihteettömien asumispalvelujen riittävästä saatavuudesta, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Vastuutahot: Kunnat, mielenterveys- ja päihdejärjestöt ja palveluntuottajat

11. Entisten asunnottomien työllistymistä tuetaan. Asunnottomien tukipalveluja organisoivat järjestöt ja palveluntuottajat toteuttavat yhdessä hankkeen, jossa luodaan matalankynnyksen työtoimintaan ja arjen mielekkääseen tekemiseen kannustava malli pitkäaikaisasunnottomien asumispalveluihin ja niihin liittyviin kriisiluonteisiin palveluihin (TOIMEKAS -hanke). Malli levitetään asunnottomuustyöhön sitoutuneisiin kuntiin. Hankkeessa tuetaan entisten asunnottomien osallisuutta, parannetaan työllistymisedellytyksiä, sekä selvitetään työllistymis- ja koulutuspolulla etenemiseen liittyviä kannustinloukkuja ja etsitään niihin ratkaisuja.

Vastuutahot: Y-Säätiö, asunnottomuustyötä tekevät järjestöt ja palveluntuottajat, TEM, TE -keskukset, kunnat

12. Kotiin vietävää monialaista tukea kehitetään. Osana valtakunnallista lähivuosisien mielenterveys- ja päihdetyön asumispalvelujen ohjausta testataan kiinnostuneissa ohjelmakaupungeissa monialaisia liikkuvan tukityön malleja, joissa uudella tavalla yhdistetään eri ammattialojen osaaminen kokonaisvaltaiseksi kotiin vietäväksi

palvelukokonaisuudeksi (ACT- tiimit). Liitetään talous- ja velkaneuvonta osaksi tukityötä.

Vastuutahot: STM, YM, Espoon, Tampereen ja Jyväskylän kaupungit, THL, TE -keskukset, kunnat, järjestöt

Arvioidaan yhdessä Helsingin kaupungin kanssa Auroran sairaalan ACT - tukitiimin toiminnan tulokset ja niiden hyödynnettävyys asunnottomuuden uusiutumisen torjunnassa.

Vastuutahot: Helsingin kaupunki, YM, STM

13. Testataan ”pienet tuvat” -malli vaikeimman asunnottomuusryhmän ratkaisuna.

Toteutetaan ”pienet tuvat” kokeilu kiinnostuneissa ohjelmakaupungeissa rakentamalla 5-10 pientä erillisasuntoa yhteisömuotoon asiakkaille, jotka eivät onnistu nykyisissä asumismuodoissa. Samalla mallinnetaan tukipalvelu, jolla turvataan asumisen onnistuminen.

Vastuutahot: Vantaan kaupunki, YM, ARA

14. Mallinnetaan nuorille kriisiasumista ja palveluohjausta tarjoava ”yökoti”

pääkaupunkiseudulle. Etsitään uudenlaisia ratkaisuja asunnottomien nuorten aikuisten turvallisen yöpymisen ja palveluohjauksen varmistamiseksi pääkaupunkiseudulla. Selvitetään asumisesta ja asumispalveluista vastaavien viranomaisten sekä nuorten turvatalotoimintaa ja kriisiasumista toteuttavien toimijoiden kanssa mahdollisuus käynnistää nuorten yökoti -toiminta, joko keskitetyllä tai hajautetulla toimintamallilla.

Vastuutahot: Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit, SPR Nuorten turvatalotoiminta, järjestöt

C. SOPIMUKSET

Tässä kappaleessa kuvataan ohjelman sopimussuhteet toimenpiteessä 15.

15. Sopimukset valtion ja kaupunkien kesken. Valtio tekee Helsingin, Espoon, Vantaan, Tampereen, Oulun, Lahden, Jyväskylän, Kuopion sekä halukkaiden kehyskuntien kanssa ohjelmakaudeksi sopimukset, joissa määritellään toimenpiteet asunnottomuuden vähentämiseksi ja asunnottomuuden uusiutumisen torjumiseksi sekä periaatteet yhteiskehittämiseksi. Ohjelmatyötä tehdään lisäksi sellaisten kaupunkien kanssa, joissa asunnottomuus uhkaa kasvaa ja jotka ovat motivoituneita yhteistyöhön asunnottomuuden vähentämiseksi (esim. Joensuu, Pori ja Hyvinkää). Ratkaisulla pohjustetaan ennaltaehkäisevien asunnottomuusstrategioiden/suunnitelmien levittämistä ohjelmakauden jälkeen.

Vastuutahot: YM, kunnat

D. KOORDINAATIO JA YHTEISKEHITTÄMINEN

Ohjelmatoimijoiden suuri määrä ja useat rahoituslähteet vaativat muutosjohtamista, jossa päämäärätietoisuus yhdistetään osallistavaan ja yhteistä kehittämistä tukevaan toimintakulttuuriin. Yhteiskehittämisen tavoitteena on varmistaa, että toimenpiteiden

kannalta kaikki keskeiset tahot ovat mukana, synnyttää luottamusta, osaamista ja yhteistä oppimista sekä rakentaa kokonaisuus, jossa yksittäiset hankkeet eivät ole irrallisia, vaan toimivat keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja vahvistavat toisiaan ongelmien ratkaisemisessa. Tässä kappaleessa kuvataan ohjelman koordinointi sekä toimijoiden rahoitusvastuut toimenpiteissä 16 – 20.

16. Ohjelma toteutetaan valtion, kaupunkien, järjestöjen ja palveluntuottajien yhteistyönä. Ohjelman johtamisesta vastaa ympäristöministeriö läheisessä yhteistyössä oikeusministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön sekä sisäministeriön kanssa.

Vastuutahot: YM, OM, OKM, STM, TEM, SM, kunnat, järjestöt, palveluntuottajat

17. Oikeusministeriö osoittaa rahoituksen rikosseuraamusasiakkaiden asunnottomuustyön koordinointiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa asumiskoordinaattorien palkkauksen neljään nuorten ohjaamoon pilotointivaiheessa. Sisäasiainministeriö ohjaa turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahaston (AMIF) varoja kiireellisimmässä asunnon tarpeessa olevien oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden asuntotarjontaa koskevan suunnitelman laatimiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö osoittaa valtakunnallisen ESR -rahoituksen hankkeelle, jossa kuuteen kaupunkiin laaditaan ennaltaehkäisevät asunnottomuusstrategiat/suunnitelmat. RAY tukee asunnottomuuden vähentämistä voimassa olevien linjausten mukaisesti. Ympäristöministeriö ja ARA osoittavat rahoituksen asuntojen rakentamiseen, korjaamiseen ja hankintaan sekä asumisneuvontaan.

Vastuutahot: OKM, OM, SM, STM, YM, ARA, RAY

18. Ympäristöministeriö ja ARA osoittavat yhdessä ohjelman johtamista, koordinointia ja kokeilu- ja kehittämistyötä varten enintään 100 000 €:n vuotuisen määrärahan.

Vastuutahot: YM, ARA

19. Ympäristöministeriö asettaa ohjelmalle ohjausryhmän ministeriöiden, rahoittajien, kaupunkien, järjestöjen ja palveluntuottajien edustajista. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimii ympäristöministeriön nimeämä henkilö. Ministeriö nimeää ohjelman vastuutyöntekijöistä pienemmän koordinaatioryhmän, joka valmistelee ja toimeenpanee ohjausryhmän päätökset ja hoitaa ohjelman juoksevat asiat. Koordinaatioryhmän puheenjohtajana toimii ARA:n nimeämä henkilö. Ministeriö kokoaa tarpeen mukaan avoimia A -foorumeita keskustelemaan ohjelman toteutuksen kannalta tärkeistä ja haastavista kysymyksistä. Sopimuskaupunkien johtavat asunto- ja sosiaalitoimen työntekijät kootaan yhteen ratkomaan ennaltaehkäisevän asunnottomuustyön johtamiseen liittyviä kysymyksiä.

Vastuutahot: YM, ARA, kunnat, järjestöt

20. Yhteiskehittämistä koordinoi ohjelmajohtaja yhdessä Y-säätiön koordinoiman ja usean järjestön yhdessä toteuttaman verkostokehittäjät -kumppanuushankkeen kanssa. Hankkeen rahoituksesta vastaa Raha-automaattiyhdistys. Ohjelmaan mukaan lähtevät kaupungit, järjestöt ja yritykset kohdentavat työntekijöiden työaika

yhteiskehittämiseen sekä varaavat resursseja matkustamiseen ja yhteiskehittämisen organisointiin vastuualueillaan. Järjestöt sisällyttävät yhteiskehittämisen ohjelman sateenvarjon alla jätettäviin hankehakemuksiinsa. Yhteiskehittämisen valtakunnalliseen organisointiin tarvittavista resursseista (tilavuokrat, seminaarijärjestelyt jne.) vastaavat yhdessä ympäristöministeriö, ARA ja Verkostokehittäjät - hanke.

Vastuutahot: YM, ARA, Y-Säätiö, RAY, kaupungit, järjestöt, yritykset

Liite 1. Ohjelman rahoitus ympäristöministeriön hallinnonalalla (milj. €)

	2016	2017	2018	2019
1. Erityisryhmien investointiavustus asunnottomien asuntohankkeisiin	8,5	8,5	8,5	8,5
2. Avustus asumisneuvontaan	0,4	0,4	0,4	0,4
3. Tuki ohjelman johtamiseen, koordinointiin ja kokeilu- ja kehittämistyöhön	0,1	0,1	0,1	0,1
Ohjelman kokonaisrahoitus ympäristöministeriön hallinnonalalla	9,0	9,0	9,0	9,0

Ohjelman rahoitus toteutetaan ympäristöministeriön hallinnonalalla vuosina 2016-2019 valtiontalouden kehyspäätöksen ja talousarvioiden puitteissa. Tarkoituksena on käyttää yhteensä 8,5 miljoonaa euroa/vuosi asunnottomille osoitettavien valtion tukemien vuokra-asuntojen rakentamisen, hankinnan ja korjaamisen avustamiseen, asumisneuvonta-avustuksista enintään 0,4 miljoonaa euroa/vuosi ohjelman toteuttamiseen sekä ohjelman johtamiseen ja kokeilu- ja kehittämistoimintaan tukea enintään 0,1 miljoonaa euroa/vuosi.

Liite 2. Ohjelmaa toteuttavat hankkeet (uusia hankkeita valmistellaan tarpeen mukaan)

Hanke	Idea	Vastuutaho	Rahoitus	Toteutus
Verkostokehittäjät -hanke	Ohjelman kehittämistyön koordinointi	Y-Säätiö	RAY	Käynnistetty 2016
Katto -hanke	Maahanmuuttajien neuvonta asumisen asioissa	Moniheli ry	RAY	Käynnistetty 2016
Onnistu asumisessa -hanke	Nuorten asumista tukevien mallien levittäminen	NAL ry	RAY	Käynnistetty 2016
Omat avaimet 2 -hanke	Kokemusasiantuntijuuden vahvistaminen	VVA ry	RAY	Käynnistetty 2016
Yhdessä tukien-osaamista jakaen -hanke	Vankien asumispalvelujen hyvät työkäytännöt	KRITS ry	RAY	Käynnistetty 2016
Kotikunta -hanke	Kuntien tukeminen maahanmuuttajien kotouttamisessa	Pakolaisapu ry	AMIF/SM	Käynnistetty 2016
Soma -hanke	Lastensuojelunuoren sosiaalisen pääoman kasvattaminen	KSNA ry	RAY	Käynnistetty 2016
Välivuokrausmallin pilotti -hanke	Yksityisiä vuokra-asuntoja asunnottomille välivuokran avulla	Y-Säätiö, Espoo	YM	Käynnistetty 2016
Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat	Ennaltaehkäisevät asunnottomuusstrategiat/ suunnitelmat kaupunkeihin	ARA ja sopimus kaupungit	ESR/STM	Käynnistetty 2016
Pop Up -asumisneuvontakioski	Matalankynnyksen keinot turvata asuminen	Sininauhasäätiö	RAY	käynnistetty 2015
Voimanpesä 2 -hanke	Perheiden asumisneuvonta ja tietojohtaminen	EJY ry	RAY	käynnistetty 2015
Uudet asumis- ja palveluratkaisut -hanke	Maahanmuuttajien asumisen erityistarpeiden kartoitus ja palvelukehitys	YM	AMIF/SM	Käynnistetty 2015
SOSKU -osahanke, Jyväskylä	Asiakaslähtöinen sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen	Jyväskylän kaupunki	ESR/THL	Käynnistetty 2015
Pienlaina -projekti	Sosiaalisen pienlainoituksen mallin kehittäminen	Takuu-Säätiö	RAY	Käynnistetty 2013
Varikko -hanke	Kuntoutuksen, työllistymisen, koulutuksen ja asumisen polut rikosseuraamusasiakkaille	RISE, ViaDia ry, THL yms.	ESR/STM	Käynnistymässä 2016
Toimekas -hanke	Matalankynnyksen työtoiminnan kehittäminen	Y-Säätiö		Haetaan rahoitusta
Arjenhallinnan pelillistäminen	Pelaamalla opitaan arjen ja asumisen taitoja	Josna ry		Haetaan rahoitusta

Kustannusvaikuttavuus - tutkimushanke	Ehkäisevän asunnottomuustyön kustannusvaikutusselvitys	YM/TTK		Valmistellaan hanketta
	Asunnottomien palvelujen kehittäminen Hyvinkäällä	Hyvinkään Mäntylä ry		Valmistellaan hanketta